

визначає їх лінгвальну сутність і дозволяє об'єднати в окрему дахобудівну підсистему будівельної терміносистеми.

Загалом, аналізуючи українську дахобудівну термінологію спостерігаємо вплив позамовних факторів на внутрішньомовні процеси її розбудови. Поява нових технологій, прихід в українське будівництво іноземних матеріалів і концепцій дахової справи вимагає швидкої реакції на створення чи запозичення нових галузевих термінів. Так нещодавно один з авторів цієї статті за технічною участю М.Криштальської підготував до друку українською мовою довідник фірми БРААС, однієї з європейських лідерів у дахобудівній (покрівельній) промисловості, яка розпочала свою діяльність на східноєвропейському ринку, зокрема в Україні. Ця праця прикладного характеру випередила термінологічні дослідження і систематизацію в галузі дахобудівництва і покрівлі, чим до певної міри спричинить внутрішньомовні процеси термінотворення і стабілізації українських дахобудівних термінів.

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ТЕРМІН І НОМЕНКЛАТУРНИЙ ЗНАК У ЦЯРИНІ ДЕРЕВООБРОБЛЕННЯ

© Борис Прокопович, 2000

Український державний лісотехнічний університет, Львів

Серед багатьох проблем сучасної української лінгвістики дуже гостро стоїть питання науково - технічної термінології. Раніше російська мова брала на себе провідну роль не лише у міжнаціональному спілкуванні, але й у науці і техніці. Сьогодні ж, на етапі становлення і розвитку молодого Української держави, питання науково-технічної термінології є одним з найактуальніших питань розвитку загальнонародної літературної мови [1].

Українська науково-технічна термінологія утворювалась і розвивалась декількома шляхами. Спочатку українські науковці у пошуках нових термінів пішли шляхом дослівного перекладу російських термінів українською мовою. Такий шлях виявився неефективним хоча б тому, що в українській мові іноді відсутні повні і точні аналоги російських термінів. Тому науковцям разом з лінгвістами довелося відмовитись від цього шляху, попередньо взявши з нього все можливе і суттєве. Другий напрям, який обрали науковці та лінгвісти у пошуку нових українських науково-технічних термінів, - це запозичення іноземних термінів. Але і цей шлях не дає максимального результату, оскільки він обмежений рамками вже існуючих на даний момент часу іноземних термінів.

І тоді науковці пішли шляхом створення власних термінів, які часом не зовсім відповідали своїй суті, тобто проблеми на цьому не закінчились. Тому пошук шляхів розв'язання цих проблем продовжується і вимагає цілеспрямованої роботи, яка потребує компетентності та інформованості. Основні труднощі тут полягають у відсутності необхідної сучасної галузевої літератури, яка у більшості своїй застаріла, не відповідає зростим вимогам і не дає відповідей на питання, які цікавлять науковців і лінгвістів. Історія розвитку терміносистеми розпорошена у різних джерелах (тезах, статтях, монографіях, галузевих словниках різних типів - перекладних, глумачних, комбінованих тощо) і потребує систематизації.

Особливістю науково-технічної термінології є постійне зростання кількості термінів у всіх галузях науки і техніки, що обумовлено неперервним розвитком і вдосконаленням цих галузей. Розвиток окремих галузей науки і техніки вимагає постійної конкретизації термінологічних понять, поповнення і вдосконалення галузевих термінологій. А це, в свою чергу, потребує свідомого втручання фахівців і лінгвістів у термінотворчі процеси, які включають творення термінів, їх упорядкування, вдосконалення, стандартизацію і подальше поповнення термінології відповідно до рівня науково-технічного прогресу.

Зрозуміло, що новостворений термін повинен бути лаконічним, конкретним, однозначним і відповідати певному поняттю тієї чи іншої галузі науки і техніки. Робота щодо створення термінів передбачає попередній відбір і класифікацію понять. Сама ж класифікація може бути досить широкою і базуватись на значній кількості ознак. Наприклад, деревообробні верстати можуть класифікуватися з урахуванням таких ознак, як призначення (фугувальний, рейсмусовий, фрезерний, свердильний, шліфувальний тощо), характер подачі (механічна, ручна), конструкція подавального механізму (валковий, гусеничний, ланцюговий, секційний), можливість виконання декількох операцій (фугування пластів, фугування крайки, фугування в кут, оброблення на рейсмусі тільки однієї пластів або пластів і крайки), можливість обробки однієї або декількох деталей (ширина робочого стола рейсмусових верстатів - 300, 600, 800 і 1200 мм), наявність або відсутність пристроїв для правки інструменту безпосередньо на верстаті і цілий ряд інших. Дефініція терміну в певній мірі повинна враховувати наведені ознаки, в противному разі вона не буде повною і всеохоплюючою.

Вимагає остаточного вирішення питання синонімії у термінології. Якщо у літературній мові синонімія як природний процес розвитку лексики української мови свідчить про гнучкість і багатство останньої, то у науково-технічній термінології синонімія може бути шкідливою [2]. У царині деревооброблення синонімія, тобто наявність слів, різних за значенням, але однакових або близьких за змістом, дуже поширена. Наприклад, наклеювання шпону на основу з деревних матеріалів - личкування, облицювання, фанерування, підфарбовування лицевих поверхонь з метою поліпшення і посилення текстури - бейцювання, моріння, тонування, фарбування, протравне фарбування тощо. Особливо помітний негативний вплив синонімії, якщо один з термінів починає превалювати у порівнянні з іншим. І зовсім погано, коли у ролі синоніма до існуючого виступає запозичений термін (облицювання - облицевание, фарбування - крашение). Звичайно, мова тут не йде про штучну заміну інтернаціональних термінів, які сьогодні широко представлені у різних галузях науки і техніки. Кожна галузь науки або техніки, безпосередньо розвиваючи і вдосконалюючи свою термінологію, неминуче створює ґрунт та умови для виникнення синонімів. З часом частина термінів-синонімів відмирає, інші закріплюються як основні. Цей процес досить тривалий і протікає постійно.

Науково-технічна термінологія є частиною загальнолітературної лексики і не може бути ізольованою від неї. У свою чергу, загальнонавчана лексика поповнюється за рахунок наукових і технічних термінів, отже, термін входить одночасно і до загальномовної, і до термінологічної системи, тому немає сенсу виділяти науково-технічні терміни в окрему групу, оскільки вони різко не відрізняються від слів загальнолітературної мови.

Якщо у загальній мові слово може бути багатозначним, то термін повинен бути тільки однозначним. Він не вимагає контексту, як звичайне слово, може вживатися

ізолювано. Характерною ознакою термінів є їхня міжнародність, адже міжнародні зв'язки найчастіше здійснюються у галузі науки і техніки, що значно полегшує взаєморозуміння фахівців, людей різних націй і мов.

Потребує свого вирішення питання про співвідношення терміна і номенклатурного знака. Останній являє собою систему "абстрактних та умовних символів" для створення "максимально зручних і з практичної точки зору засобів для позначення предметів, речей без прямого відношення до потреб теоретичної думки, яка оперує цими речами" [3]. На думку більшості дослідників, "різке розмежування понять "термін" і "номенклатурний знак" недоцільне" [4]. У досліджуваній деревообробній термінології під номенклатурою слід розуміти лише ініціально-цифрові еквіваленти термінів, які зручні у користуванні між спеціалістами, широко використовуються у спеціальній літературі, різноманітних каталогах тощо. У такому випадку можна говорити про зв'язок номенклатурного знака з поняттям, що позначається цим знаком, а в деяких випадках і про перехід номенклатурної назви у термін. Так, у реченні "Для поперечного розкрою і торцювання деталей використовуються такі верстати: ЦПА-40, Ц2К12, Ц2К20 та інші" - цей перелік можна розглядати як номенклатуру, а якщо розшифрувати наведені аббревіатури, то отримаємо терміни: ЦПА-40 - циркульний з поперечним автоматизованим рухом супорта; Ц2К12 - циркульний двосторонній кінцевирівнювач з максимальною віддаллю між пилками 1200 мм; Ц2К20 - те ж з максимальною довжиною оброблюваних деталей 2000 мм. Наведені дані є свідченням тісного зв'язку між терміном і номенклатурним знаком.

Аналіз технічної термінології дає підстави вважати, що основний її корпус уже сформувався. Проте вона, як і кожна термінологічна підсистема, потребує вдосконалення і унормування. На сьогодні одним з важливих завдань, що стоять перед термінознавцями, є необхідність обмежити використання у термінологічному вживанні паралельних утворень, синонімів. Для подальшого унормування технічної термінології необхідно більше зважати на відповідність окремих термінів специфіці української мови, ширше використовувати досвід, набутий у галузі термінотворення, 20-х - початку 30-х років, ув'язуючи процес термінотворення з рівнем розвитку технічної науки і досягненням у термінотворенні найбільш уживаних у сучасному світі літературних мов.

1. Л.С.Азарова, А.В.Костюк *Загальні тенденції розвитку науково-технічної української термінології. //Проблеми освіти. Науково-методичний збірник. Випуск 2. -Київ, 1995. - с.160-170.* 2. Л.Азарова, Т.Поліщук *Шляхи формування науково-технічної термінології. //Проблеми української науково-технічної термінології. Тези доповідей 4-ої МНК. - Львів: Вид-во ДУ "Львівська політехніка", 1996. -с.9-10.* 3 Г.О.Винокур *О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии //Труды МИФЛИ. 1938. - т.5. - с.8.* 4. Н.С.Родзевич *Поняття термін, термінологія і номенклатура у працях радянських і зарубіжних учених //Лексикографічний бюлетень. -К.: 1963. -В. IX.*

АВТЕНТИЧНА УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДЕРЕВООБРОБЛЕННЯ

© Борис Прокопович, Лариса Яремчук, 2000

Український державний лісотехнічний університет, Львів

Розуміючи велике значення відновлення автентичного українського науково-технічного слова, наукові та вузівські колективи, а також окремі дослідники вклучилися